

AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi

Cilt : 6 Sayı : 15 Sayfa: Kasım 2018 Türkiye

Araştırma Makalesi

ÇİZGİ DİZİLERDE GELENEKSEL MÜZİK KULLANIMINA UYGULAMALI HALKBİLİMİ PENCERESİNDEN BİR BAKIŞ¹

Dr. Öğr. Üye. Süleyman FİDAN*

ÖZ

Televizyon, yayın hayatına başladığı ilk dönemden itibaren, radyo yayıncılığının deneyiminden de yararlanarak her seviyeye uygun ve farklı işlevleri bulunan programları izleyicilere sunmaktadır. Bu program formatlarından biri de eğlence, eğitim ve kültürel aktarım işlevleriyle çocuklara yönelik yayınlanan çizgi filmlerdir. Çizgi dizi ve animasyonların aslı unsurları metin, görsellik ve sestem oluşmaktadır. Ses öğesinin yerleştirilmesinde ise yoğunluklu olarak müzik kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra bazı çizgi filmlerinde müzikle birlikte diyaloga da yer verilmektedir. İzleyici grubunun dikkatini çekmek, mesajları vurgulamak, duyguları tamamlamak, görsellerinin algılanmasını kolaylaştırmak, sürükleyiciliği sağlamak, filmle müzik birlikteliğini gerçekleştirebilmek gibi birçok işlevi yerine getirmek için çizgi dizilerde müzik kullanılmaktadır. Çizgi dizilerde kullanılan müzik, ana tema müziği, fon, jenerik ve efektler gibi farklı tarzlarda değerlendirilmektedir. Çocuklara yönelik tematik kanalların açılmasıyla ve yeni teknolojik imkânlarla yerli yapım animasyonlar artmış; geleneksel müzik söz, ezgi, çalgı, bağlam gibi unsurlarla bu yapımların içine yerleştirilmiştir. Bu uygulamalarla kültürel aktarım, geleneksel kahramanların güncel taşıması, ardıl ürünlerle yeni kültürel ekonomik alanlar oluşturması sağlanmaktadır. Uygulamalı halkbilimi alanına da giren kültürel yaratım ve tasarımlarla geleneksel bellek ile ilgili kodlamalar yapılmaktadır. Çizgi filmler aracılığıyla geleneksel yaşam, el sanatları, çocuk oyun ve oyuncakları, halk oyunları, halk çalgıları, halk müziği, giyim-kuşam özellikleri ve sözlü anlatımlar yoluyla kültürel aktarım gerçekleşmektedir. Bu çalışmada, son dönemde Türk televizyonlarında yayınlanan çizgi filmler gözlem ve içerik çözümleme teknikleriyle incelenmiş ve tespit edilen çizgi filmler, geleneksel müzik kullanımı bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkü, halk müziği, animasyon, Pepee, kültürel aktarım.

A REVIEW WITHIN THE SCOPE OF APPLIED FOLKLORE ON USING TRADITIONAL MUSIC IN THE ANIMATED CARTOON

ABSTRACT

Since the very first period of broadcasting, television has been offering programs that are suitable for all level and have different functions by taking advantage of the experience of radio broadcasting as well. One of these program formats is cartoons intended to children with fun, educational and cultural transfer functions. The essential elements of cartoons and animations are text, visuality and sound. In the placement of the sound element, music is used intensely. In addition to this, some cartoons include dialogue together with music. Music is used in cartoons to accomplish many functions, such as attracting the attention of the audience, emphasizing messages, completing emotions, facilitating the perception of their visuals, ensuring enthusiasm

¹ Bu metin Kültür Bilimleri Akademisi ve Ukrayna İlimler Akademisi işbirliği ile 5-9 Eylül 2017 tarihlerinde Kiev'de düzenlenen *Deşt-i Kıpçak Topraklarında Türk Kültürü Sempozyumunda* sunulan bildirinin yeniden ele alınması ve genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

* Gaziantep Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Etnomüzikoloji ve Folklor Ana Bilim Dalı, suleymanfidan@gmail.com, ORCID NO: 0000 0001 6033 4983

and achieving music coexistence with film. Music used in cartoons is evaluated in different manners such as main theme music, fund, generics and effects. With the opening of thematic channels for children and new technological possibilities, domestic animations have increased; traditional music has been embedded into these productions with elements such as word, melody, instrument, and context. Through these practices, cultural transfer, the traditional heroes update, and create new cultural economic areas with successive products are provided. Through the cultural creations and designs that also enter into the field of applied folklore, traditional memory codification is made. Cultural transfer achieved through traditional life, handicrafts, children's play and toys, folk dances, folk instrument, folk music, clothing features and oral narratives in the cartoons. In this study, current animated cartoons on Turkish television are analyzed through observation and content analysis method and these cartoons are evaluated in the context of using of traditional Turkish music.

Keywords: Ballad, folk music, animation, Pepee, cultural transmission.

1. Giriş

Televizyonun 20. yüzyılın ikinci yarısında toplum hayatında yer edinmesiyle birlikte program içerikleri de tartışılmaya başlanmıştır. İşlev açısından eğlendirmeye ağırlık verilmesi bu tartışmaların merkezindedir; ancak kamusal yayın anlayışıyla ilk dönemlerinden beri TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu), eğitim işlevini gözeterek her seviyeye uygun programlar yayınlamış, belirli saatlerde çocuklar için eğitim, eğlence, kültürel aktarım işlevini yerine getiren yayınları ekrana yansıtmıştır. 1980'li yıllarda Dede Korkut Hikâyeleri, Nasreddin Hoca, Evliya Çelebi, Karagöz-Hacivat gibi Türk kültürünün imge isimlerinin çocuklara tanıtımı amaçlanmış, bu doğrultuda çizgi filmler de hazırlanmıştır. Sürekliliği olmayan bu yapımlar Türk çizgi filmciliğinin televizyonda yayınlanan ilk örnekleri olması bakımından önemlidir. Yakın geçmişte ise “toplumsal bellek durumundaki geleneklerin kendi doğal hâllerine bırakılmayacak kadar değerli olduğu ve geleceğin bu bellek üzerinde kurgulanacağı, yaratılacağı ve işletileceği artık anlaşılmıştır” (Özdemir 2012: 27). Bu anlayışla gelenek, medya yapımcıların başvurdukları temel kaynaklardan biri hâline gelmiştir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki geleneğin medyaya yansması yapımcıların istediği oranda ve biçimdedir.

Kamuoyu araştırmaları sonucunda televizyondan en çok etkilenen kitlenin çocuklar olduğu bilinmektedir (Mete 1999). Erken yaşlardan itibaren özellikle reklam müzikleri bebek ve çocukların dikkatini çekmektedir, ancak çocuklarda davranış değişikliğinin yaşanması üç yaşından itibaren. Çocuklara düşük programlar özel yayıncılıkla ve bilgisayar teknolojilerinin gelişmesi, animasyon yapımcılığının başlamasıyla artmıştır. Ancak tamamen ticarî kaygılarla hareket eden sektör, eğitimden ziyade dikkat çekme ve ardından küçük yaşlardaki bireylerden tüketici gruplar oluşturmayı hedeflemiştir. Yabancı menşeli Cartoon Network, Minika Go, Minika Çocuk, Planet Çocuk, Disney Channel gibi ticarî amaçla faaliyet gösteren çocuk kanalları ve belli bir örgütün öğretilerini aktarmaya ve propagandasını yapmaya dönük olarak kurulan ve yakın dönemde yayınlarına son verilen Yumurcak TV gibi kanallar bu amaçla hareket etmişlerdir. Bunların dışında, TRT-Çocuk kanalının 1 Kasım 2008'den itibaren düzenli yayınlara başlamasıyla kültürel aktarım ve eğitim işlevli programlar ve yerli yapımlar animasyonlar ekranda görülmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda dikkat çeken yapımların başında Keloğlan masallarının çağa göre güncellenmesiyle ortaya çıkarılan “Keloğlan Masalları” adlı çizgi dizi 2010'dan bu yana yenilenerek ekrana taşınmaktadır. “Mavi

Rüya” yapım şirketi tarafından okul çağındaki çocuklara dönük olarak hazırlanan “Dede Korkut Hikâyeleri” elli iki bölüme ulaşmıştır. Uzakdoğu yapımlarının etkisinde kalınsa da Türk mitolojisinden yararlanma adına önemli bir örnek olan “Cille” adlı yapım dokuz, on yaşlarındaki çocuklar tarafından ilgiyle izlenmektedir². Yine okul çağındaki çocuklar için Abbas Sayar’ın “Yılkı Atı” adlı romanından hareketle uyarlanan “Doru” ve Akçaoba’da göçerevli bir şekilde yaşayan Yörük ailelerinin yaşamını yansıtan, sözlü kültür geleneğinden örnekleri bağlamıyla birlikte aktarmayı deneyen “Maysa ve Bulut”, 1980’li yılların mahalle yaşamını nostaljik bir şekilde yansıtan “Rafadan Tayfa” son dönemin dikkat çeken yapımlarıdır. Okul öncesi dönem için ise “Bizim Ninniler”, “Kuzucuk”, “Canım Kardeşim”, “Pepee” ve yakın dönemde tekrar ekrana taşınan “Niloya” TRT-Çocuk’un yayınları arasındadır.

TRT-Çocuk’ta yayınlanan bu tür yapımlar uygulamalı halkbilimi çalışmaları doğrultusunda değerlendirilebilir³. Halkbiliminin bir alt çalışma alanı olarak şekillenen uygulamalı halkbilimi (applied folklore), “halkbilimi çalışmalarında ortaya çıkan kuramsal kavramların, geliştirilen araştırma yöntem ve teknikleri ile elde edilen bilgilerin karşılaşılan sosyal, ekonomik, teknolojik problemlerin çözülmesinde kullanılması” (Byington 1989: 78’den akt. Çobanoğlu 2002: 317) şeklinde tanımlanmaktadır. Özellikle son çeyrek asırlık süreçte Türk halkbilimi alanında geleneğin aktarımı, kültürel aktarım, sözelin somutlaştırılması gibi kavramların tartışılması ve animasyon yapımcılığı alanında yaşanan teknolojik ilerleme dikkat çeken ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. ABD ve Japonya menşeli firmalarca yönetilen küresel eğlence endüstrisi içerisinde bir şube olan çizgi film ve animasyon yapımcılığında yerli yapımların artması ve dış pazarda yer edinmesi ulusal kalıtın küresele aktarılmasını sağlayacaktır.

Bir ulusa ait kültürel değerlerin yaşatılması ve nesilden nesile aktarılması için o kodların tekrarlanması ve yeniden üretilmesi gerekmektedir. Son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle büyük küçük herkesi sinema salonlarına toplayan animasyon filmler kültürel mirasın aktarılmasında önemli birer araç haline gelmiştir. Kültürel hafıza içinde süreklilik arz eden geleneksel anlatılar çizgi film senaryoları için önemli birer kaynak oluşturmaktadır (Taş-Alicenap 2015: 17).

Çizgi filmler aracılığıyla geleneksel yaşam, el sanatları, çocuk oyun ve oyuncakları, halk oyunları, halk çalgıları, halk müziği, giyim-kuşam özellikleri ve sözlü anlatımlar yoluyla kültürel aktarım gerçekleşmektedir.

2. Çizgi Film Müziği

Çizgi film ve animasyonlar, görüntü ve ses/müzik olmak üzere iki ana unsurdan oluşmaktadır. Bu iki unsur kimi yapımlarda ise sözel metinle desteklenmektedir. Çizgi film ve animasyonlardaki geleneksellik vurgusu bazen görüntü ve ses birlikteliğinde yapılırken bazen de tek başına müzik veya görselle yapılmaktadır. Başarılı bir çizgi film için uygun müziklerin hazırlanması ve müzik unsurunun yapımın içerisine dikkatlice yerleştirilmesi gerekir. Çünkü yapımın hitap ettiği kitlenin dikkati birkaç saniyede başka bir yöne kayabilir. Görüntü ve müziği birleştirebilen yapımlar, sözel metin olmadan,

² P. Fedakar, Cille adlı yapımı mitolojik açılardan ele almış; bu çizgi filmle Türk mitolojisinden kavram ve kahramanların çocuklara tanıtımının, geleneğin güncellenmesinin ve kültürün güncellenerek aktarımın başarılı bir şekilde gerçekleştirildiği sonucuna varmıştır (2011: 118).

³Bu konuyla ilgili olarak bkz. Çobanoğlu 2002: 317-330; Oğuz 2002; Öğüt-Eker 2004, Oğuz vd. 2014.

baştan sona ilgiyle izlenebilmektedir; ama müzikal açıdan küçük bir boşlukta çizgi filmin izlenilmesinden vazgeçilebilir. Bunun farkında olan çizgi film ve animasyon yapımcıları, çalışmalarını mümkün olduğunca müzik unsurlarıyla donatmaktadırlar. Yapımcıların müzik ihtiyacını gidermede genellikle efektlerden ve sözsüz klasik eserlerden oluşan stok müziklerin dışında başvurdukları başka bir alan da geleneksel müzik belleğidir.

Çizgi filmlerde müzik, görüntünün seçimi ve aksettirilmesi kadar önemlidir. “Görme duyusunun işitme duyusu ile desteklenmesinin kavrama üzerindeki etkiyi arttırdığı ve hafızadaki kalıcılığı desteklediği söylenebilir” (İmik 2014: 41). “Film müziğinin görüntülerle birliği, görüntülere uyan ve filmin ritmini değerlendiren bir müzikle gerçekleşmektedir” (Şirin 1998: 22). Çizgi film yapımın endüstrileştiği Japonya ve ABD gibi ülkelerde müzik de çizimler ve animasyon kadar önemlidir. Hatta günümüzde çizgi film müziği yapımcılığı bağımsız bir sektör hâline gelmiştir (İmik 2014: 42). Çizgi film müziğine biçim olarak bakıldığında diğer televizyon yapımlarındaki gibi genel hatlarıyla ana tema müziği, jenerik, fon ve efektler olarak sınıflandırılır. İncelenen çizgi film ve animasyonlarda geleneksel müzik belleği daha çok ana temalarda kullanılmaktadır. Çizgi dizinin açılış ve kapanışında kullanılan jeneriklerde ise diziyi özdeşleştirecek özgün besteler tercih edilmektedir. Pazarlama stratejisinin önemli bir parçası olan çizgi film müziği birçok işlevi yerine getirmektedir. Ü. İmik bu işlevleri şu şekilde sıralamaktadır:

Çizgi filmdeki ifadeyi ses dekoru görevini üstlenerek tamamlamak, görsel öğelerin daha kolay algılanmasını sağlamak, konuşma dilinin yetersiz kaldığı durumlarda duyguları betimlemeye yardımcı olmak, izleyicinin çizgi filmin konusu ile daha yakından ilgilenmesini sağlamak, çizgi filmin özgünlüğüne izler kitlenin belleğinde kalıcılığına yardımcı olmak, çizgi filmin estetik anlamda çekiciliğini artırmak, sahnenin gerçekçi olmasına katkı sağlamak, sessizliğe bağlı anlatım fakirliğini ortadan kaldırmak, çizgi filmin izleyicisini mutlu etmek, çizgi film izleyicisini sahneler arasındaki akışa hazırlayarak sürüklemek (İmik 2014: 52).

Sıralanan bu teknik işlevlerin yanında çizgi film müziğinin farklı alanlarla ilişkisi ve sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik işlevleri de vardır.

3. Çizgi Filmlerde Geleneksel Müzik Kullanımına Örnekler ve Değerlendirme

Çalışmanın çerçevesi itibarıyla bakıldığında yakın dönemde⁴ ekranlara yansıyan yerli yapımlardan “Pepee” izlenme ve izleyici kitleyi etkileme açısından dönemin diğer örnekleri arasında ön plana çıkmaktadır. TRT tarafından “Düşyeri” firmasına yaptırılan “Pepee” Ayşe Şule Bilgiç tarafından tasarlanmış ve senaryoları yine aynı kişi tarafından yazılmıştır. Çizgi dizinin müziğini ise Kıraç üstlenmiştir. Sekiz sezondur ekranlarda yer alan “Pepee”, bir dönem Show TV ve TV8’de yayınlansa da günümüzde TRT-Çocuk’ta hem eski bölümleriyle hem de yeniden düzenlenmiş formatıyla ekranlara gelmektedir. Adını konuşma bozukluğu olanlara verilen “pepe” lakabından alan bu çizgi film daha çok 3-6 yaş arası okul öncesi dönemdeki çocuklara hitap etmektedir. Dizide halk oyunları ve halk müziği sık sık başvurulan geleneksel unsurlardır (bkz. Görsel 1). Uygulamalı halkbilimi ve kültürel aktarım açısından bakıldığında yapımlarda dizi kahramanlarına türkü söylettilmesi, halk oyunlarının öğretilmeye çalışılması önemlidir. Çocukların müzikal gelişiminde geleneksel müziğin önemini farkında olan yapımcılar, çizgi dizide “Çayda Çıra, Toycular Yâr Can, Cemile, Çayeli’nden Öteye, Hanimey, Atabarı, Ilgaz,

⁴ Televizyonda çizgi film ve animasyonlar üzerine gözlemler 2008-2016 yılları arasında tarafımda yapılmıştır.

Harmandalı, Trakya Karşılması, Hüdayda, Susadım Su İsterim” gibi geleneksel ezgilere ve türkülere yer vermişlerdir. Bu türkülerin birçoğu oyun bağlamında geleneksel giyim-kuşam unsurları da kullanılarak ekrana yansıtılmıştır. Bir yandan müzikal kodlama yapılırken bir yandan halk oyunu öğretilmekte, bir yandan da Denizli, Elazığ, Van, Rize, Diyarbakır, Isparta, Kastamonu, İzmir, Orta Anadolu, Trakya gibi farklı yörelerin geleneksel giyim-kuşam unsurları da görsel olarak kullanılmaktadır⁵.

Görsel 1: Pepee'nin ilk versiyonunda dizi kahramanlarından Zulu'nun doğum günü kutlaması. Zulu, diğer zürafa kahramanlarla birlikte geleneksel kıyafetler ve davul-zurna eşliğinde halay çekerken. (<https://www.youtube.com/watch?v=ILV4Gm0ZVQ4>)

Yayınlanmaya başlandığı 2008'den beri kendinden söz ettiren “Pepee” dizisi, içeriğinde okul öncesi dönemdeki çocuklara dönük kültürel aktarım amaçlayan unsurlara yer vermesi açısından farklı bir örnektir. Aynı zamanda dizilerde olduğu gibi çizgi dizi ve animasyonların yurtdışına ihracatının yapılmaya başlanması, “Pepee”yi hem kültürel ekonomik anlamda hem de geleneksel kültürün küresele taşınması noktasında da değerli kılmaktadır. Ancak bazı çevrelerce “Pepee”de yer verilen ulusal öğeler ve geleneksel kültür öğeleri fazla bulunmaktadır. Nazar boncuğunun batıl inanç sayılıp kahramanın göğsünden çıkarılmasını isteyen bilimsellikten uzak bir anlayışla kaleme alınan bir yazıda, “Pepee”de halk oyunu ve türkülerin kullanımı karşısında duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir⁶. Küreselleşmeden, popüler kültürün geleneksel kültür

⁵ Çayda Çıra: https://www.youtube.com/watch?v=zK4_ydqXaDc (E.T.: 11.12.2015)

Toycular Yâr Can: https://www.youtube.com/watch?v=VxXPYnL_vHM (E.T.: 11.12.2015)

Cemile: <https://www.youtube.com/watch?v=BtH8S-TXH9E> (E.T.: 11.12.2015)

Çayelinden Öteye: <https://www.youtube.com/watch?v=pdMiuvUkCJO> (E.T.: 11.12.2015)

Hanımey: <https://www.youtube.com/watch?v=1o3zqM9hqf0> (E.T.: 11.12.2015)

Atabarı: <https://www.youtube.com/watch?v=BHrj6kyGY7o> (E.T.: 11.12.2015)

Ilgaz: <https://www.youtube.com/watch?v=7Rqszu6uJxA> (E.T.: 11.12.2015)

Harmandalı Zeybeği: <https://www.youtube.com/watch?v=OQYbkR0uRcw> (E.T.: 11.12.2015)

Trakya Karşılması: <https://www.youtube.com/watch?v=aHagYaY-wU8> (E.T.: 11.12.2015)

Susadım Su İsterim: https://www.youtube.com/watch?v=QoOR_wjTK4 (E.T.: 11.12.2015)

⁶ Bahsi geçen yazının sonuç bölümünde maddeler hâlinde sunulan önerilerden müzik ile ilgili olanı şu şekildedir: “Müzik eğitsel bir araç olarak kullanılmalı, amaç haline getirilmemelidir. Ayrıca Türk kültürünün sadece halk dansları ve türkülerden ibaret olmadığı hatırlanmalıdır” (Yorulmaz 2013: 447).

üzerindeki etkilerinden, medya araştırmalarından, halk ve halkbilimi gibi kavramlardan uzak bir şekilde ortaya atılmış bu tarz görüşlerin, kültür bilimleri alanında çalışmalar yapan çevrelerce kabul edilmesi mümkün değildir.

Görsel 2: “Maysa ve Bulut”ta obanın çobanı Bora. Köyleri ve obaları dolaşan gezginci ozandan etkilenerek bağlama çalıp türkü söylemektedir.

Tekrar çizgi film ve animasyonlarda geleneksel müzik kullanımına bakıldığında “Dede Korkut Hikâyeleri” ve “Keloğlan” gibi yapımlarda başlı başına türkülerin kullanımı yerine jenerik müziği olarak epik karakterli ezgiler, özellikle “Keloğlan”da zaman zaman fon müziği içerisinde bağlama ve kaval seslerinin kullanımına rastlanılmaktadır. İlk bölümleri 2010’da gösterilen çizgi dizi, dört sezon devam etmiş ve 2013’te 149 bölüme ulaşılmıştır⁷. Bu bölümlere TRT-Çocuk kanalında yayın akışı içerisinde yer verilmeye devam edilmektedir. Masal dünyasını somutlaştıran ve zaman zaman modern yaşamla bütünleştiren dizinin proje tasarımını Gamze Güzel; yönetmenliğini ve seslendirilmesini ise Ümmü Şafakoğlu üstlenmiştir. Dizinin “Keloğlan Güzeldir” şeklinde adlandırılan jenerik müziği de Cem Ayyıldız tarafından bestelenmiştir. Keloğlan, Keloğlan’ın annesi, Bilgecan Dede, Balkız, Kara, Sivri, Örgülü, Prenses, Karakaçan gibi olumlu ve yardımcı tiplerle birlikte Cadı, Kara Vezir, Sinek, İnatçı, Huysuz, Uzun gibi olumsuz davranışlar sergileyen tiplerle olayların akışı sağlanmakta; çeşitli kodlamalar yapılmaktadır.

“Maysa ve Bulut” (bkz. Görsel 2 ve Görsel 3) adlı yapım ise tamamen Toroslarda göçerevli halk yaşamına ve halk kültürü öğelerine odaklanarak hazırlandığı için geleneksel ezgilere olabildiğince yer verilmekte, bağlama ve kaval sesleri tıpkı Keloğlan’daki gibi fon olarak kullanılmaktadır. 20 bölüm hâlinde TRT’nin internet yayın sayfasında da yer alan çizgi dizinin yapımı Eskişehir’de kurulan “Resimli Filim Animasyon Stüdyosu”nda gerçekleştirilmektedir çizgi dizinin yapımcılığını da Mustafa Gül üstlenmiştir. Dizinin başkahramanları 5-6 yaşlarındaki Maysa ve yaşça ondan biraz daha büyük olan çoban kahraman Bulut’tur. Akçaoba’da Yörük yaşamı sürdüren beş aile üzerinden doğa sevgisi ve arkadaşlık, saygı kazanımları aşılanmaya çalışılırken gelenek, sözlü kültür, oyunlar, halk müziği gibi kültürel unsurların da aktarımı

⁷ [http://www.wikiwand.com/tr/Kelo%C4%9Flan_Masallar%C4%B1_\(dizi\)](http://www.wikiwand.com/tr/Kelo%C4%9Flan_Masallar%C4%B1_(dizi)) (E.T. : 01.9.2018)

hedeflemektedir. N. Karakuş (2016: 140)'un "Maysa ve Bulut" üzerine yaptığı incelemede gelenek, görenek, örf ve âdetlerden sonra en çok âşıklık geleneği ile ilgili kodlamanın yapıldığını tespit etmiştir. Âşıklık geleneği ile ilgili kodlamalarda halk hikâyesi vurgusuyla birlikte ozan ve bağlama unsurları sık sık vurgulanmaktadır.

Görsel 3: "Maysa ve Bulut"ta kahramanın dedesi oba halkına hikâye anlatıyor.

"Rafadan Tayfa"⁸ adlı yapım ise TRT-Çocuk'ta ilgiyle takip edilen bir diğer yapımdır. Okul çağındaki çocuklar için "ISF Studios" şirketi tarafından hazırlanan dizinin yönetmenliğini İsmail Fidan, müzik yapımcılığını da Tarkan Ergün üstlenmiştir. 01 Aralık 2014'ten beri yayınlanan dizi nostalji teması üzerine oturtulmuştur. İstanbul'da "Çayırtepe" adı verilen Boğaz'a yakın bir semtte geleneksel mahalle yaşamı temel alınarak; giyim-kuşam, ev eşyaları, teknolojik araçlar gibi nesnelere diziye canlılık katılmaya çalışılmıştır. 1980'lerin canlandırıldığı dizide Kamil, Hayri, Mert adlı üç kafadar ve Mert'in kardeşi Akın başrolde. Bunlara Hayri'nin kardeşi Hale ve onun arkadaşı Sevim, Köfteci Rüstem Abi ve mahallenin akil kişileri olarak Basri Amca, Sadettin Usta, Fatma Nine de eşlik ederler. Dizide bölümlerdeki konuya göre misafir karakterler eklenmektedir.

Dizide, eski İstanbul semtlerinin havası yakalanmaya çalışılırken geleneksel kültür unsurlarına da yer verilir. Evin terasında ve binalar arasındaki oyun alanında vakit geçiren kahramanlar bazen ortaoyunu sergilemekte (34. Bölüm), bazen de halk oyunlarına çalışmaktadırlar. Kahramanlar bazen gramofondan zeybek havaları, bazen de kasetçalardan türkü dinlerken ekrana yansımaktadır. Dizinin 50. Bölümü "Efe Gibi" adıyla halk oyunlarına, zeybek havalarına, zeybeklik kurumuna ayrılmıştır (bkz. Görsel 4). Okulun halk oyunları ekibine seçilmeye çalışan çocuklar, önceki yıl halay türünde başarısız olunca bir sonraki yılda kendilerine uygun yeni bir oyun türü arayışına girerler. Mahallenin Aydınli akil kişisi Basri Amca'nın desteğiyle ve kasetten dinledikleri ezgilerle Kâmil ve Mert zeybek oynamayı öğrenirler.

⁸ <http://www.rafadantayfa.com/bolumlerimiz/> (E.T.: 27.4.2016)

Görsel 4: “Rafadan Tayfa” kahramanlarından Kamil ve Mert okulun halk oyunları seçmelerinde zeybek oynarken⁹ (50. Bölüm: Efe Gibi).

Halayı ve zeybeği öğrenemeyen dizinin sempatik kahramanı Hayri ise Orta Anadolu’dan kaşık türünde bir oyunla yarışmalara katılmıştır (bkz. Görsel 5). Bir başka bölümde ise kahramanlar, dizinin 48. bölümünde yer alan “Ankaralı Ozan”ın besteleyip kasete okuduğu Ankara ezgisi ve seğmen giysileriyle görülmektedir(bkz. Görsel 6).

Görsel 5: “Rafadan Tayfa” kahramanı Hayri kaşık oyunu oynarken (50. Bölüm: Efe Gibi)

⁹ https://www.facebook.com/rafadantayfa/photos_stream (E.T.: 28.4.2016)

Görsel 6: Kahramanlar seğmen giysileriyle ve geleneksel Ankara havaları eşliğinde seğmen oynarken (48. Bölüm: Ankaralı Ozan).

“Rafadan Tayfa” da yoğun olmamakla birlikte halk oyunları, geleneksel müzik, geleneksel giyim-kuşam kodlanmıştır. Dizide geleneksel müziğin kent merkezli kültürel ekonomik ortamlarda icrası açısından dikkat çeken bir diğer nokta 48. Bölümün konusudur. Bu bölümde Kamil’in amcaoğlu Ozan (bkz. Görsel 7), kaset doldurmak amacıyla İstanbul’a gelmektedir. Bu süreçte çocuklarla epeyce zaman geçirir, onlara türkü söyler. Ankaralı Ozan’ın bir eserinin eksik olması nedeniyle albümünün iptal edilmesi kahramanları üzer. Tam bu sırada kahramanların doğa sevgisinden, araştırmacılıklarından, birlikteliklerinden etkilenen sanatçı yazdığı eserle kasetteki eksikliği gidermiş olur. Daha sonra piyasaya sürülen kasetten imzalayıp gençlere hediye olarak gönderilir. Bu esnada teypte çalan bu eserle gençler seğmen oyunları oynamaya başlarlar.

Görsel 7: “Rafadan Tayfa”nın “Ankaralı Ozan” adıyla yayınlanan 48. bölümünde misafir olarak katılan kahraman, sazıyla Orta Anadolu havalarını çalıp söylerken.

4. Sonuç

Türk yapımcıların geç girdiği çizgi film ve animasyon sektörü, uygulamalı halkbilimi çalışmaları için elverişli bir zemindir. Araştırmacıların farklı bakış açılarıyla inceleyebileceği uygun veriler son dönem yerli yapımlarda depolanmıştır. Ayrıca çizgi dizi ve animasyonların üretim aşamasında doğru kültürel kodlama ve kültürel aktarım için halkbilimi uzmanlarının bilgi ve görüşlerine başvurulması önem arz etmektedir. Belirtilmesi gereken bir diğer nokta da sektörünün ardıl ürün oluşturmadaki başarısıdır ki bu başarı çizgi film ve animasyon alanını kültür ekonomisi açısından önemli kılmaktadır. Pepee, Keloğlan gibi yerli yapım animasyonlarla kodlanan kahramanların pazar payı ekonomistlerin dikkatini çekmektedir. Gerek geleneksel kahramanlar güncellenerek oluşturulan yeni kahramanlar, gerekse geleneksel donatıyla ortaya çıkarılan yeni kahramanlar, aynı zamanda lisans, tescil, patent yoluyla büyük bir pazarı da ortaya çıkarmaktadırlar. Pepee, Keloğlan çıkartmalı şapkalardan yatak takımlarına, tişört, kazak, pijamadan kalem açkılar, kalem desenlerine, oyuncaklara, video içeriklerine kadar pek çok ürün üzerinde Türk çizgi film kahramanlarının çıkartma ya da logoları kullanılmaktadır. Bu kahraman yaratma projelerinde de müziğin etkin gücü ortadadır. Özellikle Pepee karakterinde halk oyunu ve halk müziği ile geleneksellik vurgusu kodlamayı tamamlamaktadır. Sonuç olarak çizgi film müziğinde özgün yaratıların tıkanıp yerde geleneğe başvurulması sektöre ekonomik kazanç sağlamakla birlikte bu yolla geleneksel müziğin ve diğer kültürel unsurların aktarımı da sağlanmaktadır. Ayrıca Türk dünyasının ortak sözlü geleneklerinden hareketle oluşturulacak çizgi film ve animasyonlarla, farklı coğrafyalara yayılmış Türk toplulukları arasında yakınlaşma sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

BYINGTON, H. Robert, (1989), "What Happened to Applied Folklore" *Time and Temperature*, (ed C. Camp), Washington DC: The American Folklore Society, 77-79.

ÇOBANOĞLU, Özkul, (2002), *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. (2. Baskı) Ankara: Akçağ Yayınları.

FEDAKAR, Pınar (2011). "Çizgiyi Aşanlar: Cille-Türk Mitolojisinin Çizgi Filmde Kullanılması ve Çizgi Filmle Aktarılması" *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XI-1: 107-119.

İMİK, Ünal, (2014), *Çizgi Film ve Müzik*, Ankara: Gece Kitaplığı.

KARAKUŞ, Neslihan (2016). "Maysa ve Bulut İsimli Animasyon Çizgi Filmin Kültürel Öğeler Açısından İncelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 13, S. 34: 134-149.

METE, Mehmet, (1999), *Televizyon Yayınlarının Türk Toplumunu Üzerindeki Etkisi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

OĞUZ, M. Öcal, (2002), *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

OĞUZ, M. Öcal vd, (2014), **Uygulamalı Halk Bilimi**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

ÖĞÜT-EKER, Gülin, (2004), “Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı”, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, (ed. M. Öcal Oğuz), Ankara: Grafiker Yayınları 315-330.

ÖZDEMİR, Nebi (2012). **Kültür Ekonomisi ve Yönetimi**, Ankara: Hacettepe Yayıncılık.

ŞİRİN, Betül, (1998), “1950-1970 Arası Türkiye’de Sinema Müzik İlişkisi”, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TAŞ-ALİCENAP, Çiğdem, (2015), “Kültürel Mirasın Çizgi Film Senaryolarında Kullanılması”, **TÜBAR**, 37: 11-26.

www.facebook.com

www.rafadantayfa.com

www.trt.net.tr

www.wikiwand.com

www.youtube.com

YORULMAZ, Bilal, (2013), “Pepee Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 24: 438-448.